

АНОТАЦІЯ

до наукової роботи на тему:

«Соціально-психологічна адаптація внутрішньо-переміщених осіб, які виховують дітей з порушенням мовлення»

ШИФР «АДАПТАЦІЯ БАТЬКІВ»

Ключові слова: вимушені переселенці, війна, соціально-психологічна адаптація, стрес, порушення мовлення.

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми обумовлена різноманітністю викликів, з якими стикається сучасне суспільство у контексті соціальної адаптації. Особливо вагомим є аспект адаптації дорослих, які виховують дітей із порушеннями мовлення, зокрема у відомчих умовах внутрішнього переміщення, спричиненого війною. Ці сім'ї стикаються із складнощами та стресовими ситуаціями, пов'язаними із розумінням та задоволенням потреб своїх дітей, забезпеченням необхідної підтримки та догляду, а також їх соціальною інтеграцією. Дорослі, що виховують дітей із порушеннями мовлення, часто опиняються у складних емоційних, фінансових та соціальних умовах, що потребують розробки комплексу заходів підтримки і соціально-психологічної допомоги.

Виклики та стресові ситуації, з якими зіштовхуються дорослі, що виховують дітей із порушеннями мовлення, перебуваючи в умовах внутрішнього переміщення, спричиненого війною ускладнюють соціально-психологічну адаптацію. Це включає в себе розуміння та подолання труднощів, пов'язаних із забезпеченням потреб своїх дітей, адаптацією до нового оточення, забезпеченням необхідної підтримки та догляду.

Значний внесок у вивчення питання соціально-психологічної адаптації дорослих, що виховують дітей із порушеннями мовлення зробили О.О. Безрук, А.М. Большакова, Н. Володарська, Ю. Карпюк, Г.А. Кошонько, Д. Мошонська, О.Л. Нагула, І.М. Нестайко, І.М. Орленко, С.В. Поліщук, В. Романюк, Є.Ю. Соболев, І. О. Франкова. Проблемами соціально-психологічної адаптації молоді (М.М. Тесленко, Я.І. Скороход, М. Шинкар). Вивченням шляхів відновлення психоемоційного стану займалися М. Хвостівський, М.Б. Химко, Б.В. Андрейко, Н. Шостаківська.

У дослідженні використано комплекс методів: аналіз літературних джерел, опитування, інтерв'ю, систематичний аналіз, синтез і узагальнення. Також використано «Самооцінку психічних станів» (за Г. Айзенком), «Шкалу-опитувач CES-D», «Методику дослідження соціальної адаптованості», «Шкалу самооцінки Розенберга» та «Методику шкалової самооцінки психофізіологічного стану О. М. Кокуна».

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей процесу адаптації серед дорослих, які виховують дітей із порушеннями мовлення, а також розробка комплексу заходів соціальної адаптації для цієї категорії осіб, зокрема тих, хто пережив внутрішнє переміщення внаслідок конфліктів чи воєнних подій.

Результати дослідження. Дослідження соціально-психологічної адаптації батьків, які виховують дітей із порушеннями мовлення та пережили внутрішнє переміщення через війну, вказує на складний та багатоплановий процес пристосування. Учасники дослідження активно адаптують свою психіку та поведінку до нових соціальних умов, враховуючи вплив військових подій на їхнє життя. Отримані результати вказують на те, що соціально-психологічна адаптація у даному контексті охоплює взаємодію між особистістю та соціальною дійсністю, включаючи прийняття цілей, норм групи та соціальних ролей. Специфіка адаптації полягає в усвідомленні та прийнятті нових умов, що включають виховання дітей із порушеннями мовлення та внутрішнє переміщення. Ключовими факторами успішної адаптації є отримання інформації про порушення мовлення та методи лікування, а також психологічна підтримка для управління стресом та емоційними викликами. Співпраця та індивідуальний підхід виявляються важливими для створення оптимальних умов для соціально-психологічної адаптації всієї родини, особливо під час внутрішнього переміщення. Важливо враховувати специфічні виклики та особливості внутрішнього переміщення для адаптації підходів до соціально-психологічної підтримки, забезпечуючи максимальну ефективність в умовах війни на території України. Розуміння цього процесу може служити основою

для розробки ефективних програм психологічної підтримки та поліпшення якості життя сімей, що пережили переміщення.

Дослідження психологічного стану батьків дітей із порушеннями мовлення в умовах внутрішнього переміщення використовувало різні методики для комплексного аналізу. Зокрема, за допомогою методик, таких як «Самооцінка психічних станів» (розроблена Г. Айзенком), Шкала-опитувач CES-D, Методика дослідження соціальної адаптованості, Шкала самоповаги Розенберга та Методика шкалової самооцінки психофізіологічного стану О.М. Кокуна, вдалося отримати важливі висновки про психологічний стан цільової групи. Аналіз засобами «Самооцінки психічних станів» свідчив про те, що половина учасників має середній рівень тривожності (50%), з високим рівнем у 36%, і низьким у 14%. Виявлено рівні фрустрації, агресії та ригідності, що вказує на потребу у психологічній підтримці та адаптаційних заходах. За допомогою Шкали-опитувача CES-D виявлено, що серйозні проблеми з депресивними станами спостерігаються у 7%, з депресією середньої тяжкості – у 21%, з легкою депресією – у 29%. Результати пояснюються стресовими ситуаціями внутрішнього переміщення через війну. За методикою дослідження соціальної адаптованості 50% респондентів мають низький рівень соціальної адаптованості. Це вказує на проблеми у взаємодії з оточенням та адаптації до соціальних умов, вимагаючи комплексних заходів підтримки. Методика «Шкала самоповаги Розенберга» показала різний рівень самоповаги, з 29% із дуже низьким та 14% з низьким рівнем. Це свідчить про необхідність уваги до психологічного добробуту цієї групи. З методики шкалової самооцінки психофізіологічного стану виявлено, що 14% мали нижче середній рівень самопочуття, а 22% – середній. Різні показники, такі як активність, позитивний настрій та працездатність, підкреслюють різноманіття станів цільової групи. Результати підкреслюють важливість психологічної підтримки та комплексних заходів для покращення соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених батьків дітей із порушеннями мовлення, особливо в умовах війни.

У проведеному науковому дослідженні використано методики для оцінки психологічного стану батьків, які виховують дітей із проблемами розвитку

мовлення в умовах внутрішнього переміщення через війну. Порівняння стану дорослих осіб експериментальної та контрольної груп до та після відвідування експериментальною групою комплексу заходів щодо підвищення рівня соціально-психологічної адаптації батьків дітей із порушеннями мовлення, що були вимушено переміщені внаслідок війни, виявило значущий вплив участі у програмі на їхній психічний стан. Отримані результати повторного скринінгу «Самооцінки психічних станів» за Г. Айзенком підтвердили ефективність програми в зниженні рівнів тривожності, фрустрації та агресії серед респондентів експериментальної групи. Підвищення відсотка осіб із низьким рівнем тривожності та фрустрації, а також зниження рівня агресії свідчать про позитивний вплив програми на психологічний стан учасників. За методикою «Шкала-опитувач CES-D» було виявлено значуще поліпшення психічного стану учасників експериментальної групи, особливо щодо рівнів депресії. Повний відсутній рівень депресії серед учасників з нормальним психічним станом та відсутність депресії середнього та важкого рівня підтверджують успішність програми у зниженні депресивних проявів. Аналіз результатів також вказав на стабільність рівня ригідності серед обох груп, і відсутність впливу програми на цей психологічний параметр. У цілому, дослідження підтверджує позитивний вплив комплексу заходів з соціально-психологічної адаптації на психічний стан батьків, що виховують дітей із порушеннями мовлення та переживають внутрішнє переміщення через війну. Дослідження, проведене в рамках «Методики дослідження соціальної адаптованості», виявило значущий позитивний вплив участі у комплексі заходів щодо підвищення рівня соціально-психологічної адаптації батьків дітей із порушеннями мовлення, які були вимушено переміщені внаслідок війни. Порівняно з контрольною групою, учасники експериментальної групи відзначилися суттєвим підвищенням рівня соціальної адаптованості. Високий рівень адаптованості збільшився на 57%, середній — на 43%, а учасники з низьким та дуже низьким рівнями адаптованості виявили покращення, а низький рівень адаптованості було повністю усунено. За допомогою повторного скринінгу за методикою «Шкала самоповаги Розенберга» було визначено, що участь у програмі також значущим

чином підвищила рівень самоповаги учасників експериментальної групи. Високий рівень самоповаги збільшився на 14%, середній — на 29%, низький — на 29%, а дуже низький рівень самоповаги був повністю усунений. Додатково, використання «Методики шкалової самооцінки психофізіологічного стану О. М. Кокуна» вказує на суттєвий вплив програми на рівень активності респондентів. Учасники експериментальної групи показали збереження та зростання рівня активності, зокрема ті, хто відзначався високим рівнем активності, показали покращення. Програма також вплинула на самопочуття, позитивний настрій, та впевненість у своїх силах учасників, підвищуючи їх рівень фізичної та психічної активності. Результати дослідження свідчать про великий потенціал програми психологічної підтримки для поліпшення соціальної адаптованості та загального самопочуття учасників, особливо серед тих, хто мав високий та низький рівень адаптованості до початку програми.

Результати аналізу t-критерію Стюдента підтверджують значущі поліпшення психічних показників батьків, які мають дітей із порушеннями мовлення, після участі в програмі соціально-психологічної адаптації. Отримані емпіричні значення t-статистики вказують на статистичну значущість поліпшень у психічних показниках батьків, що свідчить про ефективність та корисність програми. Такі позитивні результати особливо важливі для батьків дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення, які вимушено переселилися внаслідок війни та перебувають в умовах внутрішнього переміщення. Отримані t-емпіричні значення свідчать про статистичну значущість поліпшень у психічних показниках батьків, що брали участь у програмі соціально-психологічної адаптації. Це підкреслює успішність та ефективність програми для цільової аудиторії. Результати цього дослідження можуть послужити основою для подальшого вдосконалення та впровадження подібних програм у сфері соціальної підтримки батьків дітей із порушеннями мовлення, зокрема в умовах внутрішнього переміщення.

Висновки. Дослідження соціально-психологічної адаптації дорослих внутрішньо переміщених осіб, які виховують дітей із порушеннями мовлення, підтверджує потребу у специфічній підтримці та ресурсах для цієї групи.

Результати наголошують на важливості соціальної підтримки та освіти громадськості в умовах внутрішнього переміщення. Подальші напрямки досліджень можуть включати глибше вивчення соціально-психологічних аспектів адаптації, а також порівняння з іншими групами внутрішньо переміщених осіб. Розуміння соціально-психологічної адаптації дорослих в умовах внутрішнього переміщення у контексті виховання дітей із порушеннями мовлення є ключовим для розробки ефективних заходів підтримки та адаптації батьків до нових умов життя.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у виявленні і розумінні додаткових аспектів соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених дорослих, зокрема тих, які виховують дітей із порушеннями мовлення.

Апробація дослідження. Результати дослідження представлено на конференціях і опубліковано в збірниках матеріалів конференцій: IX Міжнародна науково-практична конференція «Scientists and existing problems of human development», 2023 та II Міжнародна науково-практична конференція «Innovations in education: prospects and challenges of today», 2024.